

מטות ב

דא מאריך אין דעם — היינט פארוואס זיינען זיי ניט נצטווה געווארן אויף טבילת כלים פריער, ביי מלחמת סיחון ועוג? און דא קען מען דאך ניט ענטפערן, ווי ביי דעם דין פון הגעלה, אז ביי מלחמת סיחון ועוג איז אפילו „קדלי דחזירי אשתרי להו“, ווייל דער טעם פון טבילת כלים איז ניט צוליב דעם איסור וואס איז בלוע אין דער כלי — ווארום אויך נייע כלים של נכרים דארפן האבן טבילה? — (נאר ווי עס שטייט אין ירושלמי¹) „לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל“?

און הגם אז דער רמב"ן שרייבט גלייך פאר דעם: „ולבי מהרהר עוד לומר שהטבילה הזו מדבריהם, והמקרא אסמכתא עשו אותו“ — איז אבער ניט מובן: (א) דער רמב"ן פירט דאך אויס „וזה צריך תלמוד“ — ד.ה. ער איז בספק און מעגלעך אז דאס איז מדאורייתא²; (ב) אפילו אויב דער „מקרא“ איז נאר אז אסמכתא, קען מען דאך אויך פרעגן: פארוואס שטעלט די תורה די (ווערטער פון דער) אסמכתא ביי מלחמת מדין און ניט ביי מלחמת סיחון ועוג? (ג) ובכל אופן: פארוואס איז דער רמב"ן גארניט מעיר וועגן דעם?

א. אין דער פרשה¹, וואו אידן זיינען נצטווה געווארן אויף די דינים פון הגעלת כלי מדין, פרעגט דער רמב"ן²: פארוואס האט מען אנגעזאגט די הלכות פון הגעלת כלי נכרים ערשט ביי מלחמת מדין און ניט פריער, ביי מלחמת סיחון ועוג, וואס אויך פון זיי האבן די אידן גענומען שלל³ (וואס אין דעם זיינען דאך זיכער געווען אויך כלים)? און דער רמב"ן פארענטפערט, אז ארץ סיחון ועוג „מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללם אפילו האיסורים“. . ואמרו רבותינו⁴ קדלי דחזירי אשתרי להו אבל מדין לא הי' משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם. . ולכך נהג האיסור בכליהם“.

פרעגן⁵ מפרשים⁶ אויף דעם: אין דער פרשה זיינען אידן אנגעזאגט געווארן ניט נאר אויף די דינים פון גיעולי כלים של נכרים, נאר אויך אויף טבילת כלים של נכרים, ווי רש"י בריינגט עס דא אראפ, און ווי דער רמב"ן אליין איז

(1) פרשתנו לא, כא ואילך.

(2) שם, כג.

(3) דברים ב, לה.

(4) חולין יז, א.

(5) בחולין שם: כתלי.

(5*) לאחר זמן בא לידי ספר „טבילת כלים“ (אה"ק. תשל"ה) בו מלוקט מראשונים ואחרונים — ושקוים שם — בכריכ ענינים שבאו לקמן (כפנים ובהערה), ובפרט במבוא שם בסופו ובפ"ג הערה ד.

(6) מהם: חת"ס עה"ת כאן. שו"ת שו"מ מהד"ת חיד סוס יו. הגאון מטשעכנאו הובא בכלי חמדה פ' תצא (כא, יא. אות ו'). שם פ' ואתחנן (ו, י. אות ב'). שו"ת ערוגת הבושם חיו"ד סקכ"ג. שו"ת הר צבי יו"ד סק"ט. ועוד.

(7) ע"ז עה, ב. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ז ה"ג („שלא נשתמש בהן כל עיקר“). טושרע יו"ד ר"ס קכ.

(8) ע"ז בסופה.

(9) ובריתביא לע"ז שם כ' בשם הרמב"ן: טבילה זו מדאורייתא היא דלא משמע דליהו הני קראי אסמכתא דרבנן כו'. אבל בחי' הרמב"ן (השלם). ירושלים, תשל"ה שם: וי"ל דטבילה זו גזירה כו' אינא אסמכתא. — וראה לקמן הערה 30.

— קומט דאך אויס, אז דער ענין פון איסור בלוע איז שוין געווען פון פריער¹⁶: און וויבאלד אזוי, פרעגט דער רמב"ן, פארוואס האט מען ערשט ביי מלחמת מדין אנגעזאגט די דינים פון גיעולי נכרים, און ניט ביים פריערדיקן מאל ווען אידן האבן אריינגעקראגן כלים וואס דארפן האבן גיעול — ביי מלחמת סיחון ועוג.

עס איז אבער נאך אלץ ניט גלאטיק: וויבאלד דער רמב"ן רעדט וועגן ביידע זאכן, סיי גיעולי נכרים און סיי טבילה, האט ער עכ"פ געדארפט דערמאנען בקיצור דעם חילוק הנ"ל וואס איז דא צווישן זיי (וואס דעריבער פרעגט ער נאך אויף גיעול און ניט אויף טבילה).

און עד"ז — ויתירה מזו — איז ניט מובן אין דעם וואס אנדערע מפרשים פארענטפערן, פארוואס מ'האט ניט אנגעזאגט אויף טבילת כלים ביי מלחמת סיחון ועוג — וואס גוסף אויף די דחוקים וואס זיינען דא אין יעדן פון די תירוצים (ואכ"מ), איז דא די שאלה כללית: פארוואס שטעלט זיך ניט דער רמב"ן אויף דער שאלה?

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים נאך צווי תמיהות אין דעם ענין פון טבילת כלים:

א) עס איז ידוע וואס דער נודע ביהודא¹⁷ און דער חתם סופר¹⁸ שרייבן, אז ווען מען פארקויפט דעם חמץ צום גוי פאר פסח, זאל מען ניט פארקויפן די כלים חמוצים, ווייל דעמאלט וועט מען

ב. לכאורה וואלט מען געקענט ענטפערן¹⁰: ס'איז ידוע, אז ניט אלע מצות זיינען געגעבן געווארן גלייך ביי מ"ת: עס זיינען פאראן כמה מצות וואס זיינען געזאגט געווארן אין א שפעטער-דיקן זמן, ביז אפילו בשנת הארבעים, ע"ד¹¹ פ' נחלות¹² וואס איז נתחדש געווארן שפעטער דורך די בנות צלפחד (ועוד):

ובמילא האט ניט קיין ארט צו פרעגן, פארוואס מ'האט ניט אנגעזאגט אויף טבילת כלים פריער (ביי מלחמת סיחון ועוג) — ווייל ערשט ביי מלחמת מדין איז געקומען דער זמן ווען עס איז נתחדש געווארן דער ענין, וע"ד „ניתנה תורה ונתחדשה הלכה"¹³.

און דאס וואס דער רמב"ן פרעגט יע בנוגע גיעולי נכרים, איז עס דערפאר ווייל ס'איז מוכרח צו זאגן, אז דער דין פון איסור בלוע — אז דאס וואס איז נבלע געווארן (פון א דבר איסור) אין דער כלי איז אסור און אסר'ט די כלי — איז שוין געווען פון פריער¹⁴, פאר מלחמת מדין:

עס שטייט אין א פריערדיקע פרשה (צו¹⁵) „וכלי חרש אשר תבשל בו ישר ואם בכלי נחושת בשלה ומרק ושוטף במים, טייטשט דארט רש"י: „ישר, לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר כו"; „ומרק ושוטף, לפלוט את בליעתו כו".

(10) וראה גם כלי חמדה פ' ואתחנן שם. שו"ת הר

צבי שם.

(11) אבל אינו דומה ממש, כי נחלות וכי"ב לא הי' נוגע קודם לזה, משא"כ גיעולי נכרים.

(12) פינחס כו, ו ואילך.

(13) שבת קלה, סע"א.

(14) ולהעיר מפרשי כאן (פסוק כא): שנחלתמה ממנו כו'.

(15) ו, כא.

(16) ודחוק לומר דקס"ד שזה חידוש בקדשים.

ולכן הי' צ"ל עוד ציווי בנוגע לגיעול.

(17) בשו"ת שיבת ציון סי"א.

(18) שו"ת אורח סי' קט.

וואס „צריך לשפשפן“ זיינען ניט נכלל (לשיטתו פון שער הכולל) אין דער מכירה — טאָ וועלכע זיינען עס די כלים (דערמאָנטע אין שטר מכירה) וואָס מען פאַרקויפט אין חמץ?

ועכצ"ל, אַז אין שטר מכירה באַ-וואָרנט מען — אויב מאַזיה סיבה האָט מען ניט משפשף געווען,

אויב אַזוי איז דאָך הדרא קושיא לדוכתי.

מוז מען זאָגן, אַז כאַטש כלי סעודה (שיש עליהם חמץ בעין) ווערן נכלל אין דער מכירה צום גוי, פונדעסטוועגן, דאַרפן זיי, לשיטת אדה"ז, קיין טבילה ניט האָבן.

(ב) איינער פון די טעמים²⁵ אויפן מנהג צו עסן מאכלי חלב ב(יום א' ד) חג השבועות איז, אַז דאָס איז לזכר די מאכלי חלב וואָס אידן האָבן געגעסן אין דעם טאָג פון מ"ת: וויבאלד אַז אויף מצות שחיטה זיינען אידן נצטווה גע-וואָרן, ווי רובן ככולן פון מצות, ביי מ"ת, זיינען באלד נאָסר געוואָרן אַלע זייערע פליישקע מאכלים און כלים וועלכע זיי האָבן געהאַט, ווייל פאַר מ"ת זיינען זיי דאָך ניט געווען בר זביחא — האָבן זיי במילא ניט געטאַרט עסן קיין שום מאכל ותבשיל של בשר, [זיי האָבן אויך ניט געקענט ביום מ"ת שחטין בהמות און כשרין זייערע כלים, ווייל „דכרע בשבת ניתנה תורה“²⁶] האָבן זיי געמוזט עסן נאָר מאכלי חלב.

לכאורה קען מען אויף דעם פרעגן: ווי אַזוי האָבן זיי געקענט עסן מאכלי

זיי דאַרפן טובל זיין ביים צוריקקויפן זיי פון דעם גוי נאָך פסח¹⁹;

אַבער אין נוסח שטר-מכירה פון אַלטן רבי'ן²⁰ שטייט געשריבן: „וכן כלים מחו-מצים שיש עליהם חמץ בעין“ — ד.ה. אַז אויך די כלים ווערן פאַרקויפט צום גוי, און פונדעסטוועגן געפינט מען ניט אַז דער אַלטער רבי זאָל זאָגן, אַז נאָך פסח דאַרף מען טובל זיין די כלים²¹. ומעשה רב — אַז מ'איז זיי ניט טובל.

אין שער הכולל²² פאַרענטפערט ער, אַז וויבאלד אַז דער אַלטער רבי זאָגט „(כלים מחומצים) שיש עליהם חמץ בעין“, און דער דין²³ איז אַז „כל הכלים שאינן רוצה להכשירן כו' צריך לשפשפן כו' ולהדיחן כו' שלא יהא חמץ ניכר בהן“; ובמילא קומט דאָך אויס, אַז די „כלי סעודה לא נמכרו כלל“ (וויבאלד זיי זיינען ריין פון חמץ בעין) — און נאָר „כלי סעודה“ זיינען חייבים אין טבילה²⁴.

אַבער דער תירוץ איז ניט מובן: דער דין פון „צריך לשפשפן“ באַציט זיך דאָך אויף אַלע כלים, און וויבאלד אַז די כלים

19) וראה שדי"ח אס"ד מערכת חמץ ומצה סי' ט' אות כו. דרכי תשובה ליריד שם סק"צ. שו"ת יד יצחק ח"ב סי' קסא.

20) בהלכות מכירת חמץ שבסוף הל' פסח.

21) בשדי"ח שם מתרץ. כיוון שדעת הקונה והמוכר שלא יתקיים המקח הזה לעולם ולא נקרא שם בעלים הנכרי על הכלים הללו כו". אבל ראה בארוכה שו"ת יד יצחק שם שדווחה ת"י זה. ושם מסיק, שלהדיעות שמכירת חמץ הוי הערמה אי"צ טבילה, משא"כ אם הוי מכירה גמורה, עיי"ש. וראה לקמן הערה 47.

22) להראיד לאוואוט. נדפס גם בהוספות לשו"ע

אדה"ז שם (הוצאת קה"ת מט, א [תשב, א].

23) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תנא.

24) ע"ז שם. רמב"ם הל' מאכא"ס שם. טור ושו"ע י"ד שם.

25) בס' גאולת ישראל (לעמבערג, 1864).

26) שבת פו, ב. אבל ראה בארוכה לקו"ש ח"ח שיחה ג' לפ' נשא (בנוגע לשבת שבו ניתנה תורה), ובהערות 47, 48 שם.

טעמא געדארפט טובל זיין זייערע
כלים³⁰ פון פריער ווען זיי זיינען נאך
ניט געווען בקדושת ישראל³¹ — איז
הדרן קושיין לדוכתי: ווי אזוי האבן זיך
אידן געקענט באנוצן מיט זייערע כלי
חלב אן טבילה?³²

ד. ווי גערעדט פיל מאל, קען מען
ארויסלערנען פון פרש"י עה"ת, ענינים
מופלאים³³ אויך ע"ד ההלכה; און
כאטש רש"י איז מפרש „פשוטו של
מקרא“, וואס דערפון איז מובן, אז
מ'קען ניט פסק'נען א הלכה פון די ענינים
הלכה וואס מ'נעמט ארויס פון פרש"י
ע"ד הפשט³⁴ — פונדעסטוועגן, זיינען
דא ערטער וואו רש"י ברענגט אראפ
ענינים (ניט מדעת עצמו, נאר) בשם
„רבותינו דרשו“ (וכיו"ב); וואס דערפון

ותבשילי חלב. ודוחק גדול לומר אז זיי
האבן געגעסן נאר „חמאה וחלב“, אבער
ניט קיין תבשילין. ועוד — אויב אזוי
וואלט עס אויך געדארפט נרמז זיין אין
דעם מנהג איצט. ובכל אופן — זיי האבן
דאך פריער געמוזט מגעיל זיין אויך
זייערע כלי חלב, וואס זיינען נאסר גע-
ווארן מחמת דעם וואס מאיז פריער ניט
געווען אפגעהיט פון קאכן אין זיי בשר
(אדער תערובות בשר בחלב)?

איז עס ניט קיין קושיא, ווייל עס
לייגט זיך צו זאגן, אז ארויסגייענדיק פון
מצרים, און וויסענדיק אז „בהוציאך את
העם ממצרים תעבדון את האלקים על
ההר הזה“²⁷, זיינען אידן געווען נזהר
אין (מצות — אויך אין) בשר בחלב²⁸,
ובמילא האבן זיי געהאט באזונדערע
כלים פאר מאכלי חלב, און זיי זיינען ניט
נאסר געווארן פון מאכלי בשר (אדער
פון בשר בחלב).

[נוסף צו דעם: עס זיינען דא גע-
וויסע כלים וועלכע זיינען ראוי (צוליב
זייער צורה) נאר פאר מאכלי חלב].

עס איז אבער ניט מובן: אמת טאקע
אז מ'האט ניט געדארפט מגעיל זיין די
כלים ווייל אין זיי איז ניט געווען קיין
בליעת איסור, אבער ביי מ"ת זיינען דאך
אידן אריין אין (בל' הירושלמי הנ"ל)
קדושת ישראל²⁹, האבן זיי דאך מהאי

(30) גם להדיעות דטבילת כלים היא רק מדרבנן,
הרי קיים אע"פ גם מצות דרבנן (ראה פרש"י
תולדות כו, ה), שמה מובן גם בנוגע לנדרים
(כמשי"ג וירא יח, יט), למען אשר יצוה את בניו ואת
ביתו אחריו גו"י. ובפרט שלרוב הדיעות טבילת
כלים היא מה"ת (הדיעות בזה — ראה שו"ת כללים
מערכת ט"ח כלל ב, וראה שם, דדעת רוב הפוסקים
דהיא מה"ת. וכן פסק אדה"צ בשו"ע אורח סי' קנט
סכ"א. סי' שכג ס"ח. וראה הדיעות בפרטיות בס'
טבילת כלים הנ"ל במבוא אות ג').

(31) אבל להעיר מסי' חזרי דיעה (מובא בדרכי
תשובה י"ד שם סק"ד) שהניח בצ"ע אם כלים של
גר המתגייר צריכין טבילה.

(32) ואין לומר שטבילו הכלים שלהם — כ"י (א)
לא אשתמיט בשום מקום לומר שעשו זה. (ב) פלוגתא
(ראה שו"ע אדה"צ) א"ח ששכ"ג ס"ז (ח"י) אם
מותר להטביל כלים חדשים בשבת. ובשו"ע אדה"צ
שם: ואם א"א כ"י לא יטביל כו'. — והרי קיים א"א

(ובמילא גם כ"ח מירח) גם מצות דרבנן.
גם דוחק לומר שהשתמשו בכלים שאי"צ טבילה
(כלי חרש וכיוצא) — דא"כ ה"י צ"ל נרמז זה (או
כיו"ב) בהמנהג דאכילת מאכלי חלב.

(33) ל' השליה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(34) וגם בפרושו על הש"ס — ידוע דרש"י
פרשן ולא פסקן (יד מלאכי כללי רש"י אות ב, שד"ח
כרך ט') כללי הפוסקים סי' ח אות ט'.

(27) שמות ג, יב. וראה ר"ן סוף פסחים בשם
הגדה.

(28) ראה (בנוגע לאברהם) מדר"ל עה"פ וירא
יח, ת. וראה (לענין מאכלות אסורות בכלל) פרש"י
תולדות כו, ג (מב"ר פס"ה, יג). חולין צא, א. ועוד,
אלא שאעפ"כ לא יכלו לאכול משחיטתם דלפני
מ"ת, מכיון שאז לא היו ברי זביחא. אבל להעיר,
דבס' גאולת ישראל שם משמע, שהכלים נאסרו
מבשר נחירה ובהמה טמאה.

(29) ראה כריתות ט, א.

בטבילה, כאַטש זיי האָבן ניט אין זיך קיין בליעת איסור, און ווי די גמרא³⁶ איז מסביר: „דהא ישנים וליבנו כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה“; נאָכמער: רש"י אַליין טייטשט די ווערטער פון סיום הפסוק „וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים“: „וכל אשר לא יבוא באש — כל דבר שאין תשמישו ע"י האור... ולא בלעו איסור“; „תעבירו במים — מטבילו ודיו כו“ — היינט וויבאלד אַז די כלים „לא בלעו איסור“, ווי פאסט צו זאָגן אַז מ'דאַרף זיי טובל זיין „להכשירן מן האיסור“?

ה. וועט דאָס ווערן פאַרשטאַנדיק בהקדם דעם דיוק אין לשון רש"י: ביי גיעול זאָגט רש"י אַז דאָס טוט אויף „לטהרם מן האיסור“ (און אַזוי אויך „חטוי“ — „לפי פשוטו“ — איז „לטהרן מן הטומאה“), משא"כ ביי טבילה זאָגט ער דעם לשון „להכשירן מן האיסור“; וי"ל, אַז מיט דעם שינוי הלשון³⁸ (בהמשך אחד) צווישן הגעלה („לטהר-רם“ און טבילה „להכשירן“) איז רש"י מבאר דעם חילוק צווישן הגעלה און טבילה:

דער גדר פון „טהרה“ איז שייך נאָר ביי אַ זאך וואָס האָט אין זיך טומאה³⁸ אַדער איסור, און דעריבער ווערט הגעלה — וואָס נעמט אַרויס די מציאות האיסור וואָס איז בלוע אין דער כלי — אָנגערופן „לטהרם מן האיסור“;

„להכשירן“ איז ווי לשון הכנה (ע"ד „הכשר מצוה“); די כלי ווערט מוכן ומוכשר צו קענען זיך באַנוצן מיט איר;

איז מובן, אַז הגם דאָס איז אַ דרש וואָס איז נוגע צו „פשוטו של מקרא“ (און דעריבער בריינגט עס רש"י אַראָפּ בפירושו), איז עס אָבער אויך אויסגע-האַלטן אין דעם אופן הלימוד פון „ורבותינו דרשו“ — אין דעם לימוד ע"ד ההלכה³⁹.

און אַזוי אויך בנדוד'ד, איז דער ביאור בכנה"ל מובן פון פרש"י דאָ אין אונזער פרשה:

ווען רש"י בריינגט אַראָפּ דעם ענין פון טבילת כלים (אויף די ווערטער „אך במי נדה יתחטא“) זאָגט ער: „לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת, א"ל צריכין הכלים גיעול לטהרם“³⁵ מן האיסור וחטוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו³⁶ מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה כו".

איז מובן פון פרש"י, אַז (לשיטתו) איז דער ענין פון טבילת כלים פאַרבונדן מיט'ן איסור („להכשירן מן האיסור“)³⁷.

איז אָבער שווער: דער דין? איז דאָר, אַז אויך כלים חדשים זיינען מחוייב

(35) וגם בנוגע לפי על השם — ראה שד"ח שם דלאו בכ"מ אמרינן דרש"י לאו פסקו.

(35*) כן הוא בכל הדפוסים שראיתי — במ"מ, אף שח"פ לאח"י: „לטהרן“, „להכשירן“ — בניין.

(36) ע"ז שם.

(37) וראה גם רמב"ם הל' מאכא"ס שם טהרה: „הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי עכורים“, ובלח"מ שם מפרש דחיבות אלו קאי על „עבירתו באש“ — אבל ראה פיה"מ סוף ע"ז: וכשטבילו כו' הם טהורים לענין האסור והמוחר ג"כ מוסף על ענין טומאה וטהרה.

וראה בדברי שאל ליריד שם, שלדעת הרמב"ם ב' ענינים בטבילת כלים: א) מן התורה היא משום גיעולי עכורים (דאף שיצא ע"י ליבון וכדו' בכ"ז להשתמש בו בקביעות צריך טבילה), ב) מדרבנן יש בה גם משום טומאה וטהרה, כבירושלמי (וכלים חדשים חייבים בטבילה רק מדרבנן). ואכ"מ.

(38) אפילו אח"ל דבכלל גם גבי הגעלה י"ל הלשון „הכשר“ (כברמב"ן כאן. ובכ"מ) — השינוי כזה בפרש"י מוכח ככפנים.

(38*) להעיר גם מטהר יומא' (ריש ברכות).

נכרי, זיינען זיי געווארן „ראוי“ צום ענין האיסור.⁴²

ו. עפי' כהנל ווערן פארענטפערט די דריי תמיהות הנ"ל — (א) פארוואס פרעגט דער רמב"ן נאך אויף גיעולי נכרים און ניט אויף טבילת כלים? (ב) פארוואס דארף מען ניט טובל זיין די כלים וואס מ'פארקויפט צום גוי אין דעם חמץ? (ג) ווי האבן אידן, באַלד נאך מ"ת, זיך געקענט באַנוצן מיט זייערע כלים (של חלב) אָן טבילה? —

(א) דער רמב"ן שטעלט זיך דאך אויף פרש"י, ער איז מעתיק „לשון רש"י“ (אויף די ווערטער „וכל אשר לא יבוא באש“) און איז זיך מפלפל אין זיי, און רש"י זאגט אָן טבילה איז כדי „להכשירן מן האיסור“ —

(42) וראה ריטבא לעז' שם: „כלי סעודה כו' פ"י ומשום דסופו להשתמש באיסור ויצאו לקדושה הצריכה הכתוב טבילה אף בחדשים כו'“. ולהעיר, דמלשוננו משמע שהטומאה היא לא משום שהכל נמצא ברשות העכו"ם, כי אם מצד זה שראוי לבליעת איסור (ועד שבסופו ודאי שיבילע איסור), ולכן היא רק בכלי סעודה. וכן מוכח במאירי לעז' שם, שהטבילה היא „על שיוצאין מטומאת גיעול לקדושת מאכלות“. ועיי' שם, שלכן טבילה צ"ל „אחר שהוכשרו שאם אתה מטבילן עד שלא הוכשרו האיר הם נכנסים לקדושה ועדיין אינן ראויין לה ונמצאת הכלי טובל ושרץ בידו“. וי"ל דמפרשים כן גם דעת הירושלמי. וראה רשב"א (בכורות הבית בית ד' ריש שער ד') שלמד דין הנ"ל (שטבילה צ"ל לאחר הכשרו) ממה ש.מפרש בירושלמי שצריך להטביל לפי שיצאו כו' (ועד"ז מוכח בריטבא שם לפני ד"ה תנא וכולו). ודלא כבט"ז יו"ד ר"ס קכא. וראה תוד"ה מגעילן ע"ז שם. ועפ"ז אין פלוגתא בין הירוש' והבבלי (ראה בנוגע לחתיכות כסף לעשות מהן כלים האם צריכין טבילה (כפי הפנים שם. משאיכ הריב"ז שם. שו"ת חת"ס יו"ד סק"ד); והבבלי (ע"ז שם) ד.כלי סעודה אמורין בפרשה, שלכן „זווא דסרבלא איצ טבילה, ה"ה לחתיכות כסף (וכפסס הרמ"א יו"ד סק"ס ס"י)“. וגבלי סעודה דוקא — אינו גוז'ח כיא מפני שראויין לבליעת איסור.

ד.ה. דער אויפטו פון טבילה איז ניט צו ארויסנעמען די מציאות האיסור פון דער כלי — דאס האט זיך שוין אָפֿ געטאָן דורך הגעלה, אָדער ס'איז לכתחילה ניט געווען קיין איסור — נאָר צו מאַכן די כלי מוכשר פאַר אַ השתמשות (פון אַ אידן) וואָס איז מושלל פון איסור, פון אפשרות ועלוליות האיסור: ווען די כלי איז אין רשות פון נכרי, אפילו ווען ער האָט לפועל זיך דערמיט ניט משתמש געווען מיט אַ דבר איסור, איז אָבער דאָ די אפשרות אַז ער זאָל אַזוי טאָן³⁹; און דעריבער, ווען די כלי גייט אַריבער אין דעם רשות פון אַ אידן, צו אַ השתמשות וואָס אין איר איז ניטאָ אפילו די „אפשריות“ פון באַנוצן זיך מיט אַ דבר איסור³⁹, דאַרף די כלי האָבן טבילה „להכשירן מן האיסור“⁴⁰.

[בדוגמא בעניננו — באַם ציווי בנוגע די נשי מדין, אַז „וכל אשה יודעת איש גוי הרגו“⁴¹, וואָס דאָס מיינט (ניט נאָר די וואָס דאָס איז ביי זיי געווען אין פועל, נאָר כפרש"י) אויך די וואָס זיינען „ראוי להבעל אעפ"י שלא נבעלה“].

און דערפאַר דאַרפן אויך כלים חדשים (אָדער די וואָס „תשמישן בצונן“) האָבן טבילה — הגם אַז „לא בלעו איסור“ — ווייל מיט דעם אַליין וואָס זיי האָבן זיך געפונען אין רשות פון

(39) להעיר מדין ד.כל שהוא מקבל טומאה כו' אין מסכתין כו' (סוכה יא. א). וכמה כו"ב.
(39) להעיר ממדול: אטו ברשיעי עסקינן (יומא ו, א).

(40) ויש להמתיק עפ"ז סברת הצפעה' (ה'ל' מאכא"ס שם היג) דרך אם העכו"ם עשה זה עבורו לסעודה אז חייב טבילה מן הדין אבל אם עשאן לסחורה י"ל דאין עליהם שם כלי סעודה כלל כו'. אבל עיין המשך דבריו שם. אבני נזר חיד"ד סק"ו (ושם), דכלי סעודה „היינו שישתמש בה ישראל בצורכי סעודה“.

(41) פרשתנו לא, יו.

זיך⁴⁵, פארקויפט מען אַבער אין אַן אופן וואָס מ'ווייסט מלכתחלה אַז גלייך נאָך פסח וועט עס צוריק געהערן צום אידן: און אינעם שנייך כלל⁴⁶ אַז דער גוי זאָל לפועל נוצן דעם פארקויפטן חמץ און די כלים [בזי עס זיינען פאַראַן אחרונים⁴⁷ וואָס זאָגן, אַז דער גאַנצער ענין פון מכירת חמץ איז כעין הערמה, נאָר לגבי חמץ איז דאָס אויך מספיק]:

און וויבאַלד די מכירה איז אין אַן אופן אַז דער גוי האָט נישט די אפשרות צו נוצן די כלים, דעריבער דאַרפן זיי נישט קיין טבילה „להכשירן מן האיסור“⁴⁸. [און אין פאַל ווען דער גוי וועט יע נוצן די כלים — דעמאָלט וועלן זיי האָבן אויף זיך נישט נאָר דעם חיוב פון

דאַרף שוין דער רמב"ן נישט פרעגן באַזונדער אויף טבילה, וואָרום דער זעלבער תירוצ וואָס איז דאָ אויף הגעלה — אַז ביי מלחמת סיחון וועג אפילו „קדלי דחזירי אשתרי לה“⁴³ — איז אויך גילטיק אויף טבילה: וויבאַלד ביי מלחמת סיחון וועג איז אינגאנצן נישט געווען דער גדר פון „איסור“ (וואָרום אפילו „קדלי דחזירי אשתרי לה“), איז במילא אויך קיין אָרט נישט געווען אויף אפשרות איסור (וואָס אויף דעם קומט דער ענין פון טבילה — „להכשירן מן האיסור“)⁴⁴.

ב) מכירת חמץ: כאָטש מ'פאַרקויפט טאַקע דעם חמץ און כלים חמוצים צום גוי, און מ'גייט אים אפילו איבער די מפתחות פון די חדרים וואו זיי געפינען

43) הביאור לדעת רש"י (בפשוטו של מקרא) למה לא נצטוו על הגעלה במלחמת סיחון ועוג — שהרי הענין ד'קדלי דחזירי אשתרי לה' לא נזכר כלל בפשט' — י"ל בפשטות:

הדין דבליעת איסור ה' מכבר כמש"כ בפ' צו (כ"ל בפנים ס"ב), ולא הוצרך להזהיר ע"ז במלחמת סו"ע: משאי"כ במלחמת מדון שלא היתה ע"י משה (וגם הנהגתם לא היתה כדבעי עד ש'ויקצוף משה גר'), הוצרך להזהיר ע"ז עוה"פ.

ובפשטות עוד יותר (ויתורץ גם למה לא נצטוו על טבילת כלים במלחמת סו"ע): פרשת גי'ע"ג (כאן) באה רק בשביל החדוש (לעבירי חלודה, טבילה ועוד) — ועפ"ז יתורץ למה לא הוזהרו דכלי חרס ישבר — והחדוש נתחדש אך עתה, ע"ד הגיל בפנים ס"ב.

44) ברמב"ן שהוא בריטביא לע"ז שם: דשם הכא גזרת מלך היא משום מעלה שעשאה בטבילת גר. ובחי' הרמב"ן (השלם הנ"ל): והטעם לזה שהצריך הכותב טבילה זו לפי שציצו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל עד שפלטו גיעולי הגוים. וזוהו ש' (ברמב"ן השלם שם) שאין טבילה זו עולה להם אלא לאחר הכשירו, וכן מסיים לשונו „עד שפלטו גיעולי הגוים“, משמע דס"ל, דהטומאה שייכת לבליעת איסור, וכנ"ל הערה 42 (בדעת המאירי כו').

45) ש"ע אדה"ז או"ח סתמ"ח ס"ג.

46) וי"ל דהוא ע"ד (ולא ממש) דהכלל דהתורה על הרוב תדבר (מז"ג ח"ג פליד), אזלינן בתר רובא (חולין יא, רע"א. וש"נ), אפילו ר"מ לא חייש למיעוטא דמיעוטא (יבמות קט"ב, ב. וש"נ), רוב ענין החזקות ועוד. ואכ"מ.

47) נסמנו בשד"ח מערכת חר"מ שם אות טו. אבל לא כ"ה שיטת אדה"ז — ראה הלכות מכירת חמץ לאדה"ז (בסוף הל' פסח) בתחילתו דחמץ הנמכר אינו בכלל ביטול כו'. שו"ת הצי"צ או"ח סי' מח (נעתק בהוספות לשו"ע אדה"ז שם ע' 42 [1348]).

אבל גם לשיטת אדה"ז — ראה שו"ת הצי"צ שם ד' (רק) אין זה הערמה האסורה מכיון שמדינא הקנין קיים כו', וכיון „שזהו דרך מקח וממכר אין ההערמה ניכרת“ (אבל שם מסיים: „ועי"ל ועיקר דאחר . . . ערב קבלו . . . אין זה הערמה“). ובפסקי דינים לארחי סתמ"ח (לב, ד. נעתק בהוספות שם כג, א [תרעו, א]), דהמכירה היא רק לצורך הפקעת איסור כו'. ואכ"מ.

48) וי"ל דהנובי והחתים שמצריכים להטביל הכלים שנמכרו להנכרי עם החמץ, ס"ל דכיון שביכולת הנכרי להשתמש בהכלים וע"פ תורה אסור למנוע מזה — ה"ז אפשרות דבליעת איסור אף שאינו שכיח כלל.

טבילה⁴⁹, נאך אויך דעם חייב פון הגעלח].

(ג) מאכלי חלב בשבועות: ווי גע-

(49) וייל שגם אז לא יצטרכו טבילה, דטבילת כלים חידוש הוא (דאינו בכלי חרס וכי'), ואין לנו אלא במקום שמפורש הוא, ולא באופן דלא שכיחי כלל.

ועפ"ז איז לדחוק ולחדש דפליגי בזה על הנ"ל דס"ל דאין טובלין מפני שאינה מכירה גמורה.

רעדט, וינען אידן פאר מ"ת געווען אפ- געהיט אין בשר בחלב, ובמילא איז נישט נאך וואס זייערע כלי חלב האבן בפועל נישט געהאט קיין בליעת איסור, נאך נאכ- מער: ס'איז נישט געווען קיין אפשריות אויף דעם; און דעריבער האבן זיי זייערע כלים (פון חלב) נישט געדארפט טובל זיין — ס'איז ביי די כלים נישט שייך דער ענין פון „להכשירן מן האיסור“.

(משיחת ש"פ נשא תשל"ו)

מטות ג

פירושים פון חז"ל זיינען אינגאנצן ניט
ע"ד הפשט, ברענגט זיי ניט רש"י אין
זיין פירוש⁶ וואס איז פשוטו של מקרא⁷.

(ב) פארוואס ברענגט רש"י פריער
פונעם פסוק „ויאמר לה בועז" אין רות
(כתובים) און דערנאך פון פסוק „לבנות
לה בית" אין זכרי⁸ (נביאים) — אין סדר
התנ"ך קומט דאך נביאים פאר כתובים?

(ג) די קשיא פון רמב"ן⁹: אין מדרש
רות¹⁰ זיינען פאראן דרשות סיי אויף
„ויאמר לה בועז" און סיי אויף „לבנות
לה בית" (צוזאמען מיט דעם דרש אויף
אונזער פסוק „ויקרא לה נובח" — „שלא
עמד לה אותו השם") וואס פאר-
ענטפערט אויך ביי זיי דעם „חסרון
המפיק"¹⁰ — היינט וואס זאגט רש"י
„ותמהני מה ידרוש"?

[און ס'איז א דוחק צו זאגן אז רש"י
האט דעם מדרש רות ניט געזען¹¹, ווי

(6) להעיר מכמה מקומות (לדוגמא: וישלח לג, כ.
וארא ו, ט. ועוד) שמביא רש"י מדרשות חז"ל וכותב
(ומקשה) עליהן שאינן לפי פשוטו של מקרא (ומפרש
הפשט). ואכ"מ.

(7) אבל יש לחלק, שהרי בנוד"ד הדרש מצ"ע
מתאים כאן, אלא שקשה עליו ממק"א.

(8) ועד"ז ברע"ב ועוד לרש"י כאן.

(9) רבה פ"ה, ה.

(10) לשון הרמב"ן שם.

(11) להעיר, שבחוקינו וריב"א כאן הביאו הדרש
דרות רבה (על „ויאמר לה בועז") בשם „ויש נותנין
בהם) טעם". ובפ"י הראש"ש עה"ת כותב על דרש זה

(י) ועל „לבנות לה בית" מביאים דרש „בקש
לבנות ולא בנה זו עניות תורה שירדה לבבל
ואשתרבוני כו' והוא שאמרו רבותינו לבנות ולא
בנה" (וראה פ"י הראש"ש ובעה"ש כאן) — ראה סוגיא
דסנהדרין וקידושין שהובאה לקמן בפנים. לשון
אחר "פרש"י קידושין (מט, ב. הובא בחוס' שם בשם
הקונטרס).

א. ביים לעצטן פסוק פון דער
סדרה, „ונבח הלך וילכוד את קנת ג'ו'
ויקרא לה נבח בשמו", שטעלט זיך רש"י
אויף די ווערטער „ויקרא לה נבח" און
איז מפרש: לה' אינו מפיק ה"א. וראיתי
ביסודו של רבי משה הדרשן לפי שלא
נתקיים לה שם זה¹ לפיכך הוא רפה
שמשמע² מדרשו כמו לא. ותמהני מה
ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר
לה בועז³, לבנות לה בית⁴.

דארף מען פארשטיין:

(א) אויב רש"י האלט אז דער פירוש
פון ר' משה הדרשן איז ניט אויסגע-
האלטן לויט פשוטו של מקרא — ווייל
„ותמהני מה ידרוש" ביי די אנדערע צוויי
ווערטער „לה" און „א מפיק ה"א" — פאר-
וואס האט ער מלכתחילה אראפ-
געבראכט זיין דרש?

ער האט געדארפט אויך דא זאגן, ווי
מען געפינט בכמה מקומות⁵ אין פירוש
רש"י על התורה, אז ער זאגט אויף א
ווארט „לא ידעתי", ער ווייס ניט דעם
פשט פון דעם ווארט — כאטש אז אין
מדרשי רז"ל זיינען דא אויף דעם
פירושים וביאורים, ווארום היות די

(1) להעיר מעוד חידוש בתיבת לה שהיא כ,תרי
טעמי" (מירכא כפולה) — וראה חז"ג קפט, א. פרדס
שער הטעמים. לקוטי לוי"צ לוח"ג (ע' רסח, רעז).
(2) ראי' לזה מדה"א א, ב, כג (כמש"כ ברש"ש
למד"ר רות פ"ה, ה).

(2) בדפוס א' וב' דרש"י, וכן בכונ"כ כת"י רש"י
— „שמשמש".

(3) רות ב, יד.

(4) זכרי' ה, יא.

(5) ראה לקושי ח"ה ע' 1 הערה 2 ובשוה"ג שם,
וש"נ.